

Forslag til videre læsning

Gulløv, Eva og Højlund, Susanne. *Materialitetens Pædagogiske Kraft. Et antropologisk perspektiv på børneinstitutioner*. I: Kristian Larsen (red.): *Arkitektur, Krop og Læring: Et antropologisk perspektiv på Børneinstitutioner*. København: Hans Reitzel. 2005.

Hall, Tom. 'Not Miser Not Munk: Begging, Benefits and the Free Gift'. I: *Sociological Research Online*, 2005, vol. 10, nr. 4.

Jenkins, Richard. *Social Identitet*. Hans Reitzels Forlag. 2006.

Om forfatteren

Charlotte Nørholm er uddannet antropolog fra Aarhus Universitet og arbejder som videnskabelig assistent ved Interacting Minds Centre, Aarhus Universitet. Hun arbejder blandt andet på forskningsprojektet HOPE – How Democracies Cope with Covid19: A Data-driven Approach, som er finansieret af Carlsbergfondet.

At skabe normalitet i en krisetid

Af *Catrine Sundorf Kristensen*

I artiklen undersøger jeg, hvordan en oplevelse af normalitet i arbejdslivet opretholdes blandt danske detailansatte, der under COVID-19-epidemien fortsat er mødt fysisk på arbejde. Artiklen er blevet til på baggrund af etnografisk data indsamlet som en del af forskningsprojektet *HOPE – How Democracies Cope with COVID-19*.

At arbejde i en krisetid

Da det i midten af marts 2020 stod klart, at inddæmningen af COVID-19-smitten i Danmark krævede ekstraordinære tiltag, blev store dele af den danske befolkning sendt hjem fra deres arbejdspladser. For at sikre den fortsatte opretholdelse af samfundets vitale funktioner har ansatte indenfor erhverv som politi, hospitalsvæsen og detailhandel dog fortsat mødt fysisk ind på arbejde. Baseret på et etnografisk studie på et dagligvarelager i Danmark undersøger jeg i denne artikel, hvordan COVID-19 epidemien har påvirket ansatte i detailbranchen, der under den øvrige nedlukning har været med til at sikre en fortsat vareforsyning til det danske samfund. Jeg identificerer i artiklen tre indbyrdes forbundne mønstre, igennem hvilke en oplevelse af normalitet skabes og opretholdes på lageret: Et fravær af den faktiske sygdom COVID-19, en uproblematisk inkorporering af små, COVID-19-relaterede

praksisser i allerede eksisterende handlemønstre, og, endeligt, en assimilation af italesættelsen af COVID-19 ind i eksisterende talemønstre.

COVID-19's samtidige omnipotens og fravær

På et skilt ved indgangen til lageret kan man læse, at der her er "INGEN ADGANG" for personer, der ikke er ansat eller har en aftale med lagerledelsen. Skiltet er sat op for at forhindre COVID-19 i at komme ind på lageret. Træder man igennem døren og vindfanget og ind i indgangshallen, bliver man som det første mødt af en spritdispenser. Et tilhørende skilt viser en gul trekant med et udråbstegn og en tekst, der påbyder, at man spritter af.

Rundt omkring i indgangshallen hænger også andet informationsmateriale om

Spritdispenser i hovedindgangen med tilhørende skilt der påbyder, at man spritter af.

Q&A om COVID-19 fra lagerledelsen, der løbende er blevet opdateret.

COVID-19. En seddel oplyser om de retningslinjer, sundhedsmyndighederne har udstukket. Et andet sted hænger en Q&A, der løbende bliver opdateret med information fra ledelsen til de ansatte om, hvordan COVID-19 skal håndteres på lageret. Et tredje sted kan man læse, at de ansatte på lageret har fået tilskrevet samme samfundsvitale status som hospitalsvæsen og politi. I kantinen ved siden af er der også sat en spritdispenser op. Desuden er hver anden stol sat op og sat fast til bordene med strips, så man må sidde skråt overfor hinanden.

Når man bevæger sig ud i det store lagerrum, møder man en stander, hvorpå der står rengøringsmateriale til maskiner og udstyr. På et tilhørende skilt står der "Pusleplads" og en instruks om to gange daglig rengøring af udstyr, når man møder ind og når man er færdig med at bruge det pågældende udstyr. Et andet sted er der opsat et håndlavet skilt, der beder folk om at holde afstand.

I tillæg til COVID-19-tiltagenes aftryk i det fysiske rum bliver radiolyd-tapetet momentarisk afbrudt af et spot, der beder de ansatte holde afstand, og kun pakke varer lige ud for egen vogn. I begyndelsen af COVID-19-krisen blev spottet afspillet hver halve time, så hver time, og i slutningen af maj blev det udskiftet, således at det ændrer ordlyd på forskellige tidspunkter af dagen. En dag da vi går fra pause i kantinen, snakker Thomas, der er deltidsansat, og jeg om, at lydspottets afsluttende fanfare minder om kendingsmelodien fra Star Wars-filmene.

Med skiltning, lydspot og de mange spritdispensere har COVID-19 taget en nærmest allestedsnærværende form på lageret. På trods af dette lader hverdagen på lageret til at forløbe mere eller mindre uforstyrret, og de ansatte beskriver deres hverdag som normal. Dette afføder spørgsmål om, hvordan normalitet kan opretholdes under en undtagelsestilstand som COVID-19-epidemien, og i den forbindelse hvordan hygiejnemæssige og sociale restriktioner vurderes og inkorporeres i hverdagen på lageret.

Fravær som grundlag for normalitet

I midten af juni 2020, tre måneder efter at store dele af Danmark lukkede ned, er der blandt de ansatte på lageret ingen kendte tilfælde af COVID-19 smittede. Dette udelukker ikke, at der blandt de ansatte er nogle, der har været syge. Alligevel kan oplevelsen af sygdommen som fraværende forstås som grundlæggende for, at det – trods allestedsnærværet af COVID-19 i form af skiltning og lydspot – er muligt at opretholde en oplevelse af normalitet på lageret. Dette kommer blandt andet til udtryk i et interview med Josefine.

I kantinen er hver anden stol sat op og stripset fast til bordet.

Pusleplads med rengøringsmateriale til maskiner og udstyr.

Vi er i midten af maj. Josefine, der er i tresserne, og jeg sidder overfor hinanden ved et bord-bænkesæt uden for hovedindgangen til lageret. Frokostpausen er netop begyndt, men i dag er Josefine mødt tidligt ind og kan derfor også holde tidligt fri. Når man træder ud fra det kølige lagerrum, er det, trods en smule blæst, nemt nok at holde varmen herude. Josefine har netop fortalt, hvordan hun synes, at de i hendes afdeling er gode til at spritte af. Hun spritter som regel sit udstyr af, når hun møder ind. Jeg spørger hende, om hun føler sig tryk ved at gå på arbejde i denne tid, hvortil hun svarer:

“Ja. Det synes jeg egentligt. Der har jo ikke rigtig været noget her, vel, altså. Det synes jeg egentligt er fantastisk; at vi er så mange mennesker, og der ikke har været noget. Og det synes jeg jo egentlig også, det er fantastisk, at nu snakker de om, at det vil smitte så meget, men vi må jo være robuste mennesker og have forstået at holde den der afstand, ikk’.”

Josefine fortæller senere, at der i starten var en utryghed på lageret. Hun var selv bekymret for om nogle her, hende selv eller hendes mand, der ikke arbejder på lageret, men har haft helbredsproblemer, skulle blive smittet med virusset. Mens bekymringen for hendes mand er blevet afbødet af en samtale med hendes egen læge og det faktum, at hendes mand hovedsageligt arbejder alene, viser citatet ovenfor, hvordan det, at der ikke har været nogle kendte konstaterede tilfælde på lageret, er med til at skabe en følelse af tryk i forhold til at gå på arbejde.

Med fraværet af den faktiske sygdom på lageret er bekymringen, der eksisterede da epidemien først brød ud i Danmark, således blevet udskiftet med en følelse af relativ tryk ved at gå arbejde på lageret.

Josefine beskriver også at:

“Vi har ligesom nok fundet ud af, at vi jo er nødt til at køre videre ikke. Vi er nødt til at finde balance i det her. Vi er også nødt til at finde livsglæde i samfundet, ikke, lave fis og ballade, snakke om hverdagsting, ikke? Vi kan jo ikke blive ved med at dvæle i det. Jeg har i hvert fald den overbevisning, at sund fornuft det er selvfølgelig at have det i tankerne og passe på, og så komme videre og få dagligdagen til at gå på bedste måde.”

Mens fraværet af faktisk COVID-19 kan forstås som opretholdende for en oplevelse af at være distanceret fra sygdommen, er denne distance, jævnfør Josefines beskrivelse af nødvendigheden af at ‘komme videre’, således også fordrende for opretholdelsen af en art normalitet på lageret.

En håndscanner der bruges til at registrere varer.

Sikkerhedssko og termotøj i omklædningsrummet.

Forfatterens skulder iklædt gul termojakke.

Baseret på feltarbejde i Al-Am'ari flygtningelejren på Vestbredden beskriver Ph.d. i samfundsvidenskab Dorota Woroniecka-Krzyzanowska, hvordan krise og normalitet ikke *per se* udgør to adskilte kategorier. Snarere kan forsøget på at etablere en form for normalitet i en vedvarende krise forstås som en måde at opnå agens på. Forstået herudfra kan opretholdelsen af normalitet anses som formet af krisen, og udgør derfor ikke nødvendigvis en fortsættelse af et reelt eller forestillet hverdagsliv afskåret fra krisen. I tråd med dette kræver opretholdelsen af normalitet på lageret, at de ansatte kontinuerligt forholder sig til risikoen for at blive smittet med COVID-19. Josefine fortæller:

“Ehmm... Der hvor vi nok mest nede ved os er utrygge, det er når de der fremmede chauffører kommer ind alligevel, så bliver de sådan lidt ‘Ud med

dem’, ikke også. Men... og vi prøver jo også at få dem ud, ikke. Men ellers så synes jeg ikke... Jeg føler mig egentligt tryk nok.”

I kraft af at ‘komme udefra’ – eksternt lageret – bliver de ‘fremmede’ chauffører, der på grund af COVID-19-epidemien som udgangspunkt skal blive udenfor, associeret med en risiko for, at COVID-19 viruset kommer ind på lageret. Den franske filosof Michel Foucault brugte begrebet ‘selvteknologier’ til at beskrive, hvordan individet inkorporerer bestemte handle- og tankemønstre i forsøget på at blive en bestemt type menneske. Eksemplet med chaufførerne viser, hvordan de ansatte, nærmest som en sådan ‘selvteknologi’ for at opretholde normalitet og tryghed, kontinuerligt må udføre COVID-19-relaterede praksisser, såsom at bede chaufførerne blive udenfor.

Dette leder mig videre til det andet mønster for opretholdelsen af normalitet på lageret: En uproblematisk inkorporering af COVID-19 relaterede praksisser ind i allerede eksisterende handle-mønstre.

‘Business as usual’

Christian udfører flere forskellige opgaver på lageret. Han har lige fået fri fra arbejde en dag i maj, da han kommer ind i kantine, hvor jeg sidder klar til vores aftalte interview. Inden vi går i gang, går han dog – efter at have undskyldt sig – lige udenfor og ryger en cigaret og skænker sig en kop kaffe, før han sætter sig på stolen skråt overfor mig. De andre stole er stripset fast til bordet. Jeg spørger Christian, hvordan det har påvirket ham fortsat at gå på arbejde under COVID-19 epidemien, mens resten af landet har været lukket ned. “Det har gjort, at jeg har haft en stort set normal hverdag”, siger han, og beskriver, hvordan han ser og hører om folk, der får “coronakuller” og gerne snart vil lukkes ud af karantænen. Han fortsætter, “jeg har svært ved at føle det på egen krop, fordi jeg bare... Business as usual.”

På trods af de øgede hygiejnetiltag på lageret beskriver Christian altså sin hverdag som mere eller mindre uforandret. Han fortæller, at hans og kollegernes jobfunktioner er “individuel opdelt, naturlige” og senere, at der er “to meter, tre meter, fire meter over til den næste.”

Det er ikke usædvanligt at se truckførere stoppe op og snakke sammen, eller at se ekspedienter gå med deres vogne tæt efter hinanden, mens de pakker varer fra de høje reoler. Trods dette og trods snak om at ekspedienterne til tider har svært ved både at holde afstand og samtidig nå at pakke det forventede antal varer, bliver påbuddet om at holde afstand uproblematisk integreret ind i Christians hverdag. Han kan uden videre oversætte påbuddet ind i sit allerede eksisterende handle-mønster på lageret. Samtidigt sætter han denne normalitet i kontrast til livet uden for lageret, hvor hjemsendelse fra arbejde og isolation snarere skaber ‘coronakuller’.

Denne oplevelse går i igen hos Kasper, der er i starten af trediverne. Vi sidder efter arbejdstid i det samme hjørne af kantine, hvor jeg dagen forinden sad med Christian. Jeg spørger ham, hvordan COVID-19 påvirker hans relationer til de øvrige medarbejdere. Han beskriver, at det ikke rigtig har nogen påvirkning, men forklarer også:

“Men sådan en lille smule, gør man lidt, man holder lidt afstand, men, du ved... [...] Den ene dag så gør man, og nogle dage, så gør man ikke. Og nogle de forstår det slet ikke, og så står de helt oppe i hovedet på én. Og nogle gange, så står man selv, du ved. Så det, det er egentligt ikke... der er ikke så meget anderledes ved det.”

Da jeg senere spørger ham, hvordan han selv håndterer de skærpede hygiejnetiltag, svarer Kasper:

“Altså i starten syntes jeg, det var noget pjat, sådan noget sjovt noget, men nu har man sådan ligesom vænnet sig lidt til det. Nu er det sådan generelt ens hverdag, når man er ude at handle eller, jamen så er det bare sådan det er, og nu er det bare blevet sådan, ja, sådan lidt en normal ting. Nu gør man det bare sådan lidt rutinemæssigt, lige holde lidt afstand, eller sådan, hvis man kan se, at der var nogen, der måske var lidt mindre trygge ved det. Tager lidt håndsprit på, når man skal op at spise og går ud, eller bare lige gøre det en gang imellem. Eller gøre det når man skal.”

Han uddyber bagefter, at det er irriterende, at man ikke længere kan sidde med dem, man plejer i kantinen, men også at “nu har man bare vænnet sig til, nå men så må man lige sidde for sig selv, hvis man ikke lige når at få en plads der.”

En gennemgående tematik i disse ud-sagn er tilvænning: Selvom Kasper måske ikke altid holder afstand, er det alligevel blevet en del af hans rutiner – det er blevet en “normal ting”. Kasper beskriver sig selv som “typen, som ikke går så meget op i det her, og tager det ikke så pis-se seriøst.” Alligevel er COVID-19-relaterede praksisser som at spritte af og holde afstand – om ikke til alle, så til dem, han fornemmer er mere bekymrede for situationen end ham selv og til andre, som han ser som værende potentielle smittebærere – således mere eller mindre uproblematisk blevet inkorporeret i hans øvrige hverdag på lageret.

I kontrast til lageret, hvor integrationen af COVID-19 tiltag ikke har betydet en større omstrukturering for de ansatte, beskriver Kasper, hvordan COVID-19 og nedlukningen har haft konsekvenser for hans privatliv uden for lageret. Det ple-

jer i stort omfang at være struktureret omkring hans træningsrutine, der også er forbundet med hans kost- og søvnmønstre. Med nedlukningen af fitnesscentre, beskriver Kasper, er hans rytme blevet ødelagt; han er begyndt at spise mere usundt, bruge mere tid på sofaen, og hvor han før kunne være træt på “den gode måde” er han nu “træt i hovedet hele tiden.” Beskrivelsen af Kaspers hverdag uden for lageret er med til at tegne den normalitet, han oplever på lageret endnu tydeligere op. Mens det omkringliggende samfund er påvirket af den nationale nedlukning, eksisterer lageret, for flere af mine informanter, med de enkelte, mindre forandringer, som en boble, hvor en art normalitet skabes og hvor hverdagen på mange måder ligner sig selv.

Jeg vil nu bevæge mig videre til det tredje og sidste mønster: Italesættelsen af COVID-19's assimilation ind i allerede eksisterende reaktions- og talemønstre på lageret.

COVID-19 i tale

“Hej Catrine. Er du også på arbejde i dag?” Det er Kasper, der spørger. Jeg svarer spøgende tilbage, at jeg undersøger, hvordan der *ikke* bliver snakket om corona på lageret. Kasper svarer, at nej, det virker ikke som om folk snakker så meget om det mere. Vi er i slutningen af maj, og COVID-19 er et emne, der, trods den fortsatte skiltning, spritdispensere og lydspot, mest af alt italesættes, når jeg spørger ind til det, eller, som jeg beskriver her, gennem jokes. Anders, der har overhørt vores samtale siger “Jeg er hårdt ramt af corona” og fortsætter med punchlinen “Værtshusene lukker allerede kl. 24”. “Hvilken Corona. Øllen?” spørger Lars sarkastisk senere på dagen, da jeg for nok tredje gang forklarer ham, at jeg er på lageret for at undersøge,

hvordan hverdagen her påvirkes af COVID-19. Mindre spøgefuldt forklarer Lars, at han ikke mærker COVID-19. Han fortsætter dog, og forklarer – som nævnt i forrige afsnit – at det er svært for ekspedienterne at nå at pakke det forventede antal varer og samtidig overholde kravet om at holde afstand til hinanden. Lars' to forskellige måder at italesætte COVID-19-situationen på eksemplificerer, hvordan humor – vittigheden om øllen – på lageret ofte bliver brugt som en måde at håndtere situationer af mere seriøs karakter – såsom ikke at være i stand til både at holde afstand og nå de mål, som er opsat for arbejdet.

Thomas er deltidsansat på lageret, men har haft ekstra timer under COVID-19-nedlukningen. I et interview en dag efter arbejde i starten af juni, spørger jeg ham, hvordan der bliver snakket om COVID-19 på lageret. Han forklarer, at mens COVID-19 blev taget mere alvorligt i starten, er det nu blevet hverdag, og “så tænker man måske ikke lige så meget over det og snakker ikke lige så meget om det”. Jeg kommenterer, at jeg jævnligt hører ansatte lave jokes om COVID-19. Thomas fortæller:

“Jamen det kan jeg godt følge dig i. Jeg synes ikke, at vi snakker sådan seriøst om det. Så bliver det en lidt mere distanceret måde at tale om det på i forbindelse med, at man joker med det. Ehm, det tænker jeg, det er måske også for at tale om det, men for ikke at gøre det for seriøst og måske for at vise, at man ikke bekymrer sig for meget om det, så kan man godt gå og joke med det. Det kan være, at det var en anden situation, hvis der var nogen herude, der var smittede, men i og med der ikke er det, så vidt jeg ved, så tror jeg, man har et lidt mere distanceret forhold til det. Og så er det nemmere at joke med, fordi man ikke har en personlig relation til det.”

Humor er af retoriker Mette Møller blevet beskrevet som havende en forløsende ventilfunktion, der gør det nemmere at få afløb for og dele svære oplevelser, og derfor kan humor være med til at afbøde krisesituationer. Mens ovennævnte episode med Lars kan ses som et eksempel herpå, er jokes samtidig en integreret del af jargonen på lageret. Her bliver utilfredshed med kolleger eller situationer ofte italesat i et sprog, der samtidig er jokende og negativt konstaterende. Jokes bliver på den måde brugt til at opløse seriositeten i forskellige situationer. Italesættelsen af COVID-19 gennem jokes kan dermed ikke udelukkende forstås som en ventil anvendt til at gøre den specifikke COVID-19 situation nemmere at håndtere. Snarere kan italesættelsen af COVID-19 gennem vittigheder og sarkasme forstås som et udtryk for en normalisering, idet den assimileres ind i den allerede eksisterende jargon på lageret. Fremfor at være en trussel mod et allerede eksisterende tale- og reaktionsmønster på lageret, er italesættelsen af COVID-19 blevet inkorporeret i, og er dermed med til at opretholde, en normalitet i kommunikationsformen her.

En stak Euro-paller.

Coronaens negative rum

Sygdommen COVID-19 opleves som fraværende på lageret. I dens fravær kan der dog siges at være opstået et negativt rum, der afslører både sygdommens fravær og dens potentielle tilstedeværelse. Dette negative rum bliver opretholdt af de ansattes kontinuerlige praksisser for at holde COVID-19 som sygdom ude; gennem afsprøjtning af hænder og afstandstagen og ved at bede chauffører om at blive udenfor holdes selve virusset ude. I tråd med dette udgør jokes et retorisk værktøj i opretholdelsen af normalitet. Samtidigt bliver sygdommens potentialitet og dermed dens negative rum også bekræftet igennem disse praksisser.

Idet COVID-19 på lageret kun eksisterer i sin potentialitet – virusset selv er fraværende her – opleves den af de ansatte som distanceret fra dem. I virussets – det egentlige trusselobjekt – fravær, er handlinger som håndafsprøjtning og afstandstagen såvel som italesættelsen af COVID-19 blevet assimileret ind i allerede eksisterende handle- og talepraksisser. På lageret har epidemien altså ikke krævet en større omstrukturering af den enkeltes arbejdsliv, og det har derfor været muligt at opretholde en slags normalitet, der i store dele af samfundet har været fraværende under den nationale nedlukning.

Opretholdelsen af denne normalitet kræver dog en samtidig bevidsthed om sygdommen COVID-19's potentialitet: Hvis de ansatte ikke holder afstand eller spritter af, risikerer de, at virusset kommer ind på lageret. Normaliteten på lageret afhænger således af en anerkendelse af det 'unormale', nemlig risikoen for at COVID-19-virusset også kan ramme lageret.

Alle fotos er taget af forfatteren.

Forslag til videre læsning

Foucault, Michel (1988) "Technologies of the Self." I: Martin, L. H., Gutman, H., & Hutton, P. H. (eds). *Technologies of the Self: A Seminar with Michel Foucault*. 16-49.

Møller, Mette (2013) "Latter kan mere end at latterliggøre – humors funktion som retorisk strategi, ventil og kreativ ressource". I: *Tidsskrift for Medier, Erkendelse og Formidling* 1(2). 23-38.

Woroniecka-Krzyżanowska, Dorota (2014) (2014) "The Meanings of Ordinary in Times of Crisis: The Case of a Palestinian Refugee Camp in the West Bank". *Polish Sociological Review* 187(3). 395-410.

Om forfatteren

Catrine Sundorf Kristensen er videnskabelig assistent i forskningsprojekt HOPE – How Democracies Cope with COVID-19. Hun er uddannet cand. scient. anth. fra Aarhus Universitet i 2019 og har tidligere lavet feltarbejde blandt universitetsstuderende i Mongoliet med fokus på nostalgi, politik og temporalitet.